

etikus, ember-orvost. Szakit a jövedelmező londoni prakszissal, szembeszáll az orvoskuruzslókkal és hiénákkal, s két másik hívó harcos orvos társával összefogva egy távoli angol városkába kérszülnek, hogy ott gyakorolják eszményi komolyan az orvosi hivatást. Happy-endes könyv, egész menetében, történésében s fordulataiban a fantasztikumhoz közel, s mégis sajátosan valóságsgazugés izú, ami legfőbb értéke. Cronin könyve valóságot tükröz. Azok a típusok, amiket megrajzol, itt járnak közöttünk is. Ismerjük név szerint őket. Hogy ezek a típusok a „művelt“ Nyugaton, Angliában éppugy fellelhetők, mint akár minálunk, csak egyet jelent: a létforma lényegi hasonlósága vagy azonossága mindenütt kitermeli az azonos emberi alkatokat. Hogy más, emberi-orvosi hivatás kristályosodjék ki, ahhoz elsősorban új életformák kellene. De addig is Croninnal együtt mondjuk: „Tulsok hiéna és sakál van ezen a területen. Ezek adják a felesleges injekciókat, ezek vágják ki a mandulákat és vakbélnyulványokat, amikor semmi szükség arra, hogy eltávolítsuk őket, ezek labdázzák egymás kezére a pácienseket, ezek osztják el egymás közt a honoráriumot, ezek csinálják az abortusokat, ezek ajánlgatják az áltudományos gyógyszereket, ezek a guinea-vadászók...

Nem akarok pénzre és sikerre gondolni. Nem ez a jó orvos ismertetőjele és próbaköve. Ha egy orvos ötezer fontot keres egy évben, akkor valami baj van ott... És általában: hogy szabad pénzt csinálni abból, hogy az emberiség nagy része szenved és beteg?”

(Neufeld Béla)

A FILOZÓFIA ÉS SZOCIOLÓGIA HATÁRÁN. José Ortega y Gasset könyve, mely most jelent meg magyarul Puskás Lajos jól gördülő fordításában (*A tömegek lázadása*), 1929-ből való. A könyv írója, a szellemi Spanyolország egyik vezető embere ma Párizsban él és onnan kíséri figyelemmel hazája és Európa eseményeit. A „regeneradores“, az ujitók típusához számítjuk Ortega professzort s ez annyiban helyes, mert a rendszeresen gondolkodók akkor is felfrissülést jelentenek, ha ellenmondásra készítenek. Ortega filozófus elme, a filozófia kategóriáiban jeleníti meg az egyest és a tömeget s bármennyire figyelni is a múlt és jelen eseményeit, inkább elvont ideák, mint az élő élet törvényei szerint látja azokat. Így munkája önmagára nézve nagy élmény lehet, izgató problémák és még izgatóbb élmények sorozata, az olvasóra azonban, aki nemcsak nyugtalanító kérdést, de megnyugtató vagy legalább is lehetséges megoldást is vár, nem annyira kielégítő.

Ortega nem akar politikával foglalkozni, mert szerinte sokkal fontosabb mindaz a jelenség, ami a politika mögött van, de az a mód, ahogyan a mai európai közéletet látja, ahogyan a tömeget ábrázolja, mégis csak a politika vonalára állítja őt. „A mai európai közélet legfontosabb — biztató vagy fenyegető — jelensége a tömegek felnyomulása a teljes társadalmi hatalomig.“ Nem érzi Ortega, hogy itt egy szociológiai circulus vitiosusba kerül, mikor rosszul teszi fel a kérdést. Hogy a tömeg felnyomult a társadalmi hatalomig, ez általános értelemben az európai közéletre semmiképpen sem illik s annál inkább nem, mert ahol Ortega nem palástolt illúziói szerint feljutott a tömeg, ott mindenekelőtt ezt a kér-

dést kell feltenni: a tömegért vagy a tömeg ellenére történik-e a hatalom gyakorlása? Ezt a kérdést — mindegy: akarva-e vagy véletlenül — megkerüli Ortega s elcsodálkozik s a túltelítettség mozzanatának látja, hogy a városok tele vannak néppel, a szállodák vendéggel, a rendelők beteggel, a fürdőhelyek fürdőzőkkel, a színházak nézőkkel, szóval a tömeg kezdi gátlás nélkül megszokni azokat a helyeket és kényelmi eszközöket, melyeket a civilizáció hozott létre. De a meglepetés helyett nem volna-e jobb ezt kérdezni: ki hozta létre ezt a civilizációt? A szellem — lehet-e más felelete a filozófusnak? — Igen, de a tömegek energiája nélkül miből alkotott volna a szellem? És kényelmi eszközök „megszállására“ nincs-e joga annak a tömegnek, mely a civilizációt létrehozta? és ha ez a civilizáció mégis a tömegek lázadásának minősíti, hogy a nép is részt követel belőle — akkor mi jogon fél a filozófus ilyen önző és szűkmarkú civilizáció pusztulásától: „egyetlen személy is lehet tömeg“ — mondja Ortega és ebből világos, hogy azokra az átlagemberekre gondol, akik az utolsó évtized alatt közönséges létükre vagy éppen ez alapon kapaszkodtak a hatalomra. De ha így van, milyen aktív része van ebben a tömegnek és mi jogon nevezzük hiperdemokráciának ezt a jelenséget, melyben még mindig a régi rend lázad fel a tömeg fejlődési és érvényesülési tendenciája ellen. S ezen a ponton kényessé, sőt veszedelmessé válik Ortega okoskodása. Amikor ő mint filozófus az átlagemberek érvényesülése ellen beszél, a reakció elég ügyes hozzá, hogy a dolgozó emberek ellen élezze ki ezt a gondolatmenetet. Nietzsche, Spengler, Ortega arra adnak fegyvereket, hogy a felül levőket minősítsék felsőbbrendű embereknek.

Nem vitatjuk itt Ortega jóhiszeműségét, de az olyan nagy kérdésben, mint a tömegek szerepe, a kételkedés ma nagyon természetlen álláspont. Montaigne kételyeiből származhattak pozitív igazságok, de mi jó származik szociális értelemben Ortega kételyeiből vagy metafizika: beállításaiból? „A világ és benne az élet is hirtelen megnövekedett.“ Nos: árt-e valakinek, ha a megnövekedett életet minél több embernek tesszük kincsévé? S ha az „élet minden, ami lehetséges számunkra“, nem kell-e a megvalósítás módszereiről is komolyan gondolkodni és állást foglalni? A mai ember átlagtípusa a civilizáció mélyéből felbukkant vadember benyomását teszi — mondja Ortega. Ez ellenmondás, mert nem igazi civilizáció az, mely vadnak hagyta meg az embert. S ha nincs előtte tekintélye a kiválóságnak — nem kell-e tényleg kételkedni az annak nevezett „kiválóságban?“

Ortega a dolgok külső megjelenési formáit nézi s ebből ered a szociológiai tévedés, hogy egy vonalban látja a szindikalizmust és mussolinizmust, mindkét irányban oly lélekalkatot lát, melynek lényege az elvtelenségre való jog. „A tömegek lázadása új és váratlan emberi berendezkedéshez vezethet, de ugyanígy lehetséges az emberi élet tönkretelése is,“ „De most az ember vall kudarcot, mert nem tud lépést tartani a tulajdon civilizációjával“. Csupa kétség, csupa tagadás, csupa utvesztő. És az utvesztőből nem szabadulunk ki, míg fel nem vetjük őszintén a kérdést: milyen új civilizációt teremtsünk meg, hogy ne valljunk folyton kudarcot? (Kemény Gábor)

FIATALOK ANTOLOGIAJA. (Szerkesztették: Abafáy Gusztáv, Jancsó Elemér és Szemlér Ferenc.) A háború előtti Magyarországon felüls kormánytényezők állandóan hangsúlyozták: zsidókérdésről pedig felesleges beszélni, mivelhogy zsidókérdés nincs. A Huszadik Század ezzel szemben tényként állapította meg, hogy zsidókérdés igenis van. Ennek